

ГАЛУЗЕВІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ АДАПТАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання досить актуальною проблемою є розробка системних механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств, галузей, комплексів промисловості, їх поживлення і підйому як основи економічного зростання. Нафтогазовий комплекс виступає в якості важливого фактора соціально-економічної стабільності суспільства та економічної безпеки країни, як в умовах нормального функціонування економіки, так і при виникненні надзвичайних обставин, пов'язаних, наприклад, з наслідками світової фінансово-економічної кризи.

По-друге, нафтогазовидобувна промисловість є базовим сегментом як світової, так і української економіки, від її стану і розвитку залежить рівень національної конкурентоспроможності та темпи зростання економіки, рівень і якість соціально-економічного розвитку.

Разом з тим, дана галузь стикається з низкою негативних моментів, що впливають на тенденції її розвитку. До основних з них можна відносити: скорочення введення в дію нових виробничих потужностей; значний рівень зносу основних засобів; неефективне використання інвестиційних ресурсів при їх дефіциті; непрогнозована динаміка цін на продукцію галузей паливно-енергетичного комплексу, пов'язана з кон'юктурою світового ринку; істотне відставання вітчизняного науково-технічного та виробничого потенціалу від світового; збільшення витратної частини функціонування підприємств при недостатньому фінансуванні геологорозвідувальних робіт; недосконале законодавство, яке регламентує специфічні умови діяльності підприємств нафтогазової галузі та ін. [4, с. 407-408].

По-третє, в умовах відкритої економіки і глобальної конкуренції неможливо досягти рівня країн з розвинутою ринковою економікою за показниками ефективності та добробуту, не забезпечуючи випереджальний розвиток тих секторів економіки, які дозволяють максимально реалізувати національні конкурентні переваги і визначають її спеціалізацію в світовій системі господарювання. У зв'язку з цим необхідно більше уваги приділяти галузевому розвитку, враховуючи при цьому його специфіку та особливості.

Різним аспектам проблеми адаптації суб'єктів до змін умов зовнішнього та внутрішнього середовища присвячено праці В.В. Дудчак [1], Ж.Л. Крисько [2], Т.В. Ландіна [3], В.М. Ячменьова [7] та ін.

Питанням розвитку вітчизняного нафтогазового комплексу приділяли увагу в своїх працях такі науковці, як: Г.Г. Бурлак [6], О.О. Лапко, Г.В. Крамарев [4], Р.В. Шерстюк [6] та інші.

Проте, дискусійними залишаються питання і потребують подальшого дослідження щодо виявлення тенденцій та особливостей розробки комплексу заходів управління інноваційною адаптацією підприємств нафтогазового комплексу.

Мета статті полягає в аналізі галузевих особливостей щодо управління інноваційною адаптацією підприємств нафтогазової галузі.

Відповідно до поставленої мети в статті були поставлені і вирішені наступні завдання:

- виявлення організаційно-економічних проблем і перспектив інноваційного розвитку підприємств нафтогазового комплексу в умовах постійних змін зовнішнього середовища;
- дослідження основних параметрів інноваційної адаптації підприємств нафтогазової галузі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні докорінно змінилися умови функціонування українських підприємств, що пов'язано з необхідністю подолання наслідків світової політичної та економічної кризи при одночасній орієнтації на інноваційний шлях розвитку національної економіки в рамках модернізації системи господарювання. Зміни середовища функціонування зажадали адекватних змін і внутрішньої структури підприємств, як виробничої, так і організаційної. Виникла об'єктивна необхідність виходу на якісно новий рівень управління підприємствами, пошуку шляхів їх розвитку.

Забезпечення і підвищення загальної економічної ефективності функціонування підприємств як однієї з можливих стратегій їх розвитку, залежить від об'єктивності аналізу інноваційної діяльності підприємства та оцінки ефективності її розвитку [6, с. 67]. Серйозною проблемою в даному випадку виступає необхідність комплексного підходу до оцінки інноваційної адаптації. Виникає потреба формування такої системи показників і критеріїв, які в повній мірі будуть давати кількісну і якісну оцінку інноваційній адаптації, оскільки на її основі базується вироблення обґрунтованих управлінських рішень в рамках вдосконалення системи стратегічного управління підприємствами.

В даний час проблеми інноваційної адаптації підприємств розглядаються в рамках багатьох сучасних течій науки управління, проте сам процес адаптації інноваційної діяльності для підприємств конкретної галузі і критерії, що дозволяють оцінити успішність його проходження, практично не розглядаються.

Для забезпечення успішності адаптації економіки нашої країни до умов зовнішнього оточення, тобто якісного ефективного позиціонування держави в світовому господарстві, необхідні внутрішні (внутрішньодержавні) трансформаційні перетворення, які можуть реалізовуватися в рамках структурної перебудови економіки [2, с. 40].

Інноваційні перетворення в мікрорівневих суб'єктах господарювання супроводжуються об'єктивними структурними перетвореннями всієї економічної системи країни, модернізацією народногосподарського комплексу. Суть всіх цих перетворень, в кінцевому підсумку, полягає в успішному пристосуванні продуктивних сил суспільства до сучасних умов ринкової системи господарювання, активно інтегрується і вбудовується в світовий економічний простір.

Досвід певних українських фірм переконливо доводить спроможність українського бізнесу підвищувати конкурентоспроможність і досягати успіху. Зарубіжний досвід свідчить про те, що успішна інтеграція в глобальний ринок все частіше відбувається не на рівні національних держав, а на рівні окремих регіонів – або, принаймні, цей процес починається з регіонального рівня. Тобто, основою позитивних структурних перетворень є регіональний розвиток.

Галузева специфіка виробництва спільно зі сферою діяльності організації, з масштабами роботи компанії, економічною ситуацією в країні є зовнішнім фактором, що впливає на стійкість економічного розвитку і вибір пріоритетних напрямків розвитку суб'єктів господарювання.

Стрижнева визначальна роль в забезпеченні життєдіяльності всіх галузей національної економіки і населення країни, не тільки шляхом задоволення потреб в паливі та енергії, а й за допомогою формування значної частини внутрішніх і валютних доходів держави, консолідації інтересів регіонів, країн-партнерів належить підприємствам нафтогазового комплексу.

У стратегічній перспективі розвиток інноваційної діяльності підприємств нафтогазового комплексу становить основу національної економіки і має унікальне значення для інноваційного розвитку в цілому.

Загальновідомо, що відсутність ясності в термінології зазвичай призводить до різних проблемних моментів у всіх сферах людської діяльності і перш за все в науці. З цією метою необхідно уточнити і конкретизувати поняття «інноваційної адаптації», під яким слід розуміти сукупні можливості підприємства своєчасно і повно освоювати

інновації в умовах постійних змін зовнішнього оточення і внутрішнього середовища за допомогою прийняття ефективних управлінських рішень з метою забезпечення конкурентоспроможного функціонування та ефективного розвитку на ринку даних господарюючих суб'єктів [7, с. 350].

При проектуванні системи управління інноваційною діяльністю на підприємствах нафтогазового комплексу необхідно виявити внутрішні та зовнішні чинники, закономірності та особливості поведінки в процесі інноваційної адаптації до умов зовнішнього оточення.

В науковій літературі визначаються наступні еволюційні варіанти адаптивного управління: мобілізаційне розвиток, шокова терапія, еволюційна адаптація [1, с. 18].

На нашу думку в сучасних умовах господарювання найбільш прийнятною серед названих концепцій виступає концепція еволюційної адаптації. При реалізації даної концепції на практиці центральним питанням виступає оцінка накопиченого рівня та ефективності розвитку адаптаційного потенціалу підприємства, що можна трактувати як функцію адаптивного управління.

При цьому традиційні функції управління теж набувають деякі специфічні особливості, які необхідно враховувати в процесі ринкової адаптації: планування носить попереджувальний характер, організація передбачає безперервне вдосконалення організаційних структур, мотивація базується на командному підході для досягнення цілей, контроль набуває нових контурів.

Важливою проблемою визначення характеру адаптивного управління є оцінка адаптаційного потенціалу підприємства. Важливим інструментарієм конкурентоспроможного функціонування та сталого розвитку підприємства є комплексна оцінка адаптаційного потенціалу [3, с. 124-126].

На сьогоднішній день це питання не є детально пропрацьованим і тому відсутня методологічний підхід до комплексної оцінки адаптаційного потенціалу підприємства на основі виділення показників і критеріїв оцінки, використовуваних надалі для прийняття на підставі отриманих результатів обґрунтованих управлінських рішень.

Економічна категорія «адаптаційний потенціал» має особливість визначення під конкретні базові та нові умови здійснення діяльності. Однак вона втрачає сенс при невизначених умовах [7, с.351]. З цією метою і необхідне виявлення галузевих особливостей оцінки використання і управління розвитком потенціалу підприємств нафтогазового комплексу, а також необхідно здійснювати порівняльну оцінку використання та ефективності управління потенціалом підприємств нафтогазової галузі за основними їх кількісними та вартісними показниками діяльності.

Аналіз визначених в науковій літературі методик і підходів до оцінки адаптаційного потенціалу підприємств, дозволив виявити існуючі методичні особливості і недоліки в його вимірі [1, 3].

Відправною точкою в оцінці адаптаційного потенціалу промислового підприємства є виділення оціночних показників, класичних рис або єдності організації, якими є виробничо-технічна єдність, цілісність, економічна єдність і соціальна єдність. Запропоновані блоки єдності, являють собою характеристики окремих аспектів діяльності організації, які в сукупності визначають комплексну характеристику стану мікрорівневих суб'єкта господарювання.

Оцінкою адаптаційного потенціалу є систематичний аналіз складових потенціалу критеріїв з метою проведення ранжування оцінки значень даного показника по підприємства нафтогазової галузі. Рівень розвитку цього потенціалу перебуває в постійній динаміці, яка може бути як позитивною, так і негативною.

Вихідним моментом оцінки адаптаційного потенціалу є визначення сучасних внутрішніх можливостей підприємства з використанням економічних критеріїв. Залежно від стану виробничо-технічних, організаційних, соціальних та фінансово-економічних аспектів діяльності конкретної організації, надалі здійснюється планування напрямків

майбутнього адаптаційного розвитку. Для реалізації ефективного адаптивного управління необхідна реальна оцінка рівня потенціалу підприємства на заданий момент часу і оцінка його динаміки з метою забезпечення подальшого перспективного розвитку.

На нашу думку, адаптаційний потенціал розвитку визначається складом і рівнем розвитку його складових, їх взаємозв'язками і здатністю працювати як єдина система адаптивного управління, тому для оцінки адаптаційного потенціалу необхідно виокремити його складові, виміряти їх, виявити взаємозв'язок між ними, і, таким чином, отримати комплексну оцінку потенціалу підприємства.

Вимірювання такої складної категорії як адаптаційний потенціал підприємства за допомогою одного якогось показника, на нашу думку, не представляється можливим, і може бути запропоновано велика кількість його техніко-економічних параметрів. Однак основною проблемою вимірювання потенціалу є не тільки вибір і визначення значень цих параметрів, а й оцінка результатів вимірювань, можливість їх використання на практиці з метою проведення ранжування оцінки вибраних компаній галузі.

Важливим моментом у вимірі потенціалу підприємства є визначення системи адекватних вимірних параметрів для проведення оцінки. Дана система показників повинна давати об'єктивну оцінку реального стану ефективності розвитку потенціалу досліджуваного підприємства. Крім того, вона повинна враховувати галузеві особливості перебігу адаптаційних процесів, характеристики виробничої системи, тип виробництва; також в системі повинні бути показники, що відображають наявність і якість основних стратегічно важливих для підприємства ресурсів, задіяних в діяльності, показники, які прямо або побічно вказують на результативність використання наявних ресурсів підприємства.

З урахуванням вище переліченого і, виходячи з умов необхідності і достатності, вважаємо за доцільне оцінку ефективності розвитку потенціалу проводити у вигляді розрахунку найбільш значущих відносних показників, об'єктивно відображають існуючі зв'язки і залежності між досліджуваними процесами і явищами.

Запропонована методика щодо комплексної оцінки адаптаційного потенціалу підприємств з урахуванням галузевих особливостей має відмінну рису – облік значущості критеріальних значень елементів потенціалу на основі застосування методу розстановки пріоритетів. Дану методику на практиці можливо застосовувати в ручному і автоматизованому варіантах ведення розрахунків.

Для оцінки ефективності використання і розвитку потенціалу підприємства виникає необхідність збору та аналізу інформації, що відбиває різні аспекти діяльності підприємства.

За величиною виявленого адаптаційного потенціалу в подальшому проводиться вибір того чи іншого варіанту її стратегії – на базі сильних або слабких сторін підприємства (позначених критеріїв). Певні варіанти стратегії можуть базуватися також на обліку конкретних факторів або їх комбінацій, які суттєво впливають на потенціал конкретного підприємства галузі.

Дієвим інструментом, здатним надати допомогу в розробці та подальшому коригуванню адаптаційної стратегії, є проведення постійного технологічного моніторингу стану адаптаційного потенціалу.

Систематична оцінка адаптаційного потенціалу та окремих його складових дозволить відстежувати чи намітилися позитивні або негативні тенденції інноваційного розвитку, що дасть можливість коригувати напрями адаптаційного розвитку та прогнозувати ймовірність і характер результатів інноваційної діяльності підприємства.

Координуючим центром при цьому може виступити Адаптаційна Рада, яка буде функціонувати при Генеральному директорі і являти собою колективний орган з вироблення стратегічних цілей, що забезпечують адаптивний розвиток інноваційної діяльності.

Удосконалення системи адаптивного управління, перш за все, передбачає

виявлення та розкриття внутрішнього потенціалу підприємств нафтогазової галузі.

Оцінка адаптаційного потенціалу відповідно до запропонованого методологічного підходу є відправною точкою для переосмислення основних напрямів розвитку організації, саме інноваційного перспективного розвитку, тобто руху вгору по спіралі – адаптаційного розвитку. Як варіант зміцнення потенціалу можуть виступати проекти, які генеруються адаптаційною радою, реалізація яких має очевидні фінансово-економічні та соціальні вигоди, і буде сприяти виходу підприємств на новий якісний рівень свого розвитку.

Висновок. Сучасний кризовий стан в інноваційній сфері підприємств нафтогазової галузі зумовлений відсутністю стратегії інноваційної адаптації, де інноваційний розвиток – це безперервний процес удосконалення діяльності підприємства за допомогою використання інновацій, які впроваджуються у всі сфери економічної та управлінської діяльності підприємства. Вибір же підприємством певної стратегії інноваційної адаптації залежить від багатьох чинників, серед яких: умови і фактори інноваційно-інвестиційного зовнішнього середовища, види операційної діяльності підприємства, стратегічні партнери, ступінь управлінської автономії, можливість здійснювати моніторинг науково-технічної інформації щодо ринку новацій, рівень науково-технічного та технологічного потенціалу тощо.

Анотація. Статтю присвячено аналізу особливостей формування та функціонування механізмів стратегічного розвитку та інноваційної адаптації підприємств нафтогазового комплексу України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, нафтогазовий комплекс, адаптація.

Аннотация. Статья посвящена анализу особенностей формирования и функционирования механизмов стратегического развития и инновационной адаптации предприятий нефтегазового комплекса Украины.

Ключевые слова: инновационная деятельность, нефтегазовый комплекс, адаптация.

Summary. This article examines the organizational and economic, organizational and technical mechanisms of the innovation strategy of oil and gas complex of Ukraine.

Keywords: innovation, oil and gas sector, adaptation.

Список використаних джерел:

1. Дудчак В.В. Теоретико-методологические аспекты формирования системы адаптивного управления промышленными предприятиями: автореф. на стиск. научн. степ. д.э.н. по специальности 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / В.В. Дудчак – Ростов-на-Дону, 2006. – 53с.
2. Крисько Ж.Л. Адаптація підприємства до зовнішнього середовища через механізм реструктуризації / Ж.Крисько // Галицький економічний вісник. – 2009. - №2. – С.38-42.
3. Ландіна Т.В. Організаційно-економічні механізми адаптації підприємства до умов ринку / Т.В. Ландіна. – К.: Наукова думка, 1994. – 283 с.
4. Лапко О.О. Інноваційний розвиток вітчизняної нафтогазовидобувної галузі як фактор забезпечення її конкурентоспроможності на технологічних засадах / О.О. Лапко, Г.В. Крамарев // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2009. – № 656 (Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку). – С. 406-409.
5. Стратегія розвитку нафтогазового комплексу України до 2030 року [Електронний ресурс]. –Доступно з : www.rada.gov.ua.
6. Шерстюк Р.В. Механізми інноваційного розвитку нафтогазового комплексу. //

Під редакцією Г.Г. Бурлаки. – К., 2006. – 218 с.

7. Ячменьова В.М. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність» / В.М. Ячменьова, З.О. Османова // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. - №684. – С. 346-353.

УДК: 338.486.1 (100)

Марченко О.А.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ У ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ПІД ВПЛИВОМ ЧИННИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації соціально- та виробничо-економічної діяльності, інноваційного розвитку транспорту та засобів зв'язку, формування економіки знань, зростає теоретичне та практичне значення досліджень структури та розміщення галузі туризму, а також управління нею на регіональному рівні. Це пояснюється сукупним впливом ряду важливих чинників. У багатьох країнах світу (понад 50,0%) туризм як галузь національної економіки увійшов у сукупність 5 провідних галузей (поряд з машинобудуванням, металургією, харчовою промисловістю та ін.), які формують національний бюджет, забезпечують зайнятість населення, сприяють прискореному розвитку інших галузей та регіональних економік.

Огляд останніх досліджень. Серед публікацій зарубіжних дослідників слід відзначити роботи В.Квартальнова, Дж.К.Холловея, Н.Тейлора, К.Адамса та ін. вчених. Серед вітчизняних вчених-економістів це насамперед І.О. Щербань, І.Ю. Щець, М.Мальська та ін. Проте багато проблем розвитку туризму на теоретичному та практичному рівні, особливо у регіональній економіці, потребують поглиблених досліджень.

Формулювання завдання дослідження. Під час написання наукової роботи головним завданням було проаналізувати сучасну ситуацію, що існує в управлінні туристичної галузі та обґрунтувати вплив чинників глобалізації на можливі зміни в формуванні стратегій регіонального управління галузі.

Виклад основного матеріалу. У наш час для міжнародного туристичного ринку характерні процеси жорсткої конкурентної боротьби за клієнта, ринки збуту і сфери впливу. На українському ринку збільшується кількість іноземних компаній, що займаються туризмом, це неминує призводить до того, що більша частина прибутку від міжнародного туризму в Україні дістається іноземним компаніям. Українські організації індустрії туризму через відсутність достатнього досвіду, знань, фінансових можливостей, підтримки з боку державних органів відчувають великі труднощі, щоб протистояти конкуренції з боку давно відомих на міжнародному ринку туристичних компаній.

Змінити несприятливу ситуацію можна, застосовуючи стратегію синергізму, тобто шляхом створення нових моделей організації і управління туристичною індустрією з урахуванням останніх досягнень теорії та практики глобального господарювання та управління. Стратегія синергізму - це стратегія створення конкурентних переваг через об'єднання двох або кількох організацій в одних руках [1].

Ідея формування глобальних об'єднань почала активно пропагуватися у США з середини 1980-х рр. Дослідження, проведені університетами і фірмами з управлінського консультування США, характеризували глобальне об'єднання як можливий засіб завоювання основних іноземних ринків і підвищення конкурентоспроможності транснаціональних компаній Америки.

Термін “глобальний” означає, що фірми розглядають світ як єдине ціле, в якому між споживачами стираються національні кордони і національні риси. Глобалізація